

DİPLOMASİ MESLEĞİ

Muharrem Nuri Birgi (*)

Bu konuyu ele alırken, her şeyden evvel, diplomasi hakkında bir iki söz söylememde belki fayda olabilir. Bunu yaparken de galiba, işe diplomasi'yi tariflemem gerekiyor!

Diplomasi, devletlerarası münasebetlerden doğmuştur: Bir devletin kendi menfaatlerinin ve prestijinin korunması için,

— Öteki devletler ve milletlerarası kurullar nezdinde kendisini temsil ettirmesi;

— Onlarla anlaşmalar ve andlaşmalar imzalaması;

— Yahut anlaşmazlıkları halletmesi diplomasinin ana hatlarını teşkil eder.

Diplomasi ilim midir, san'at mıdır? Her ikisidir. San'attır çünkü devletin menfaatlerini en iyi koruyabilmek için;

— Neler yapmak,

— Kimlerle,

— Ne zaman,

— Nasıl görüşmek gerekeceğini tesbit etmek ve buna göre gerekenleri en münasip şekilde yapmak bir san'attır.

(*) Emekli Büyükelçi Sayın Muharrem Nuri Birgi tarafından Fakültemizde verilen konferansın metnidir.

İlimdir, çünkü:

— Bir yandan hukuk (bilhassa milletlerarası hukuk) bilgisine;

— Öte yandan da, tarih (bilhassa siyasî tarih) bilgisine dayanır. Diplomasi sanatı bu bilgiler altyapısına dayanmadan tatbik edilmeye çalışılırsa bir nevi **tuluatçılık** haline gelir ve çok tehlikeli neticeler doğurabilir...

Aynı zamanda hukuka ve siyasete dayanması, diplomasiye, bazen kendi aleyhinde bazı isnatlara yol açan bir hususiyet vermektedir. Bu hususiyet **Hukukla siyasetin arasını bulmak, onları bağdaştırmak** lüzumundan ileri gelmektedir.

Hepimizin bildiği gibi hukukla siyaset her zaman el ele yürümez. Siyasette, hukuk lehine fedakârlıklar yapıldığını pek görmedim, ama hukukun siyasete feda edildiğine hepimiz tesadüf etmişizdir! İşte böyle halleri asgariye indirmek, kaçınılmaz hallerde gereken tevilleri bulmak hep diplomasiye düşmektedir.

Nedense böyle işleri başarmak için mürailiğe, iki yüzlülüğe, samimiyetsizliğe ihtiyaç bulunduğunu iddia edenler vardır!

Bazı etimolojistler, diplomasi kelimesinin ikiyüzlülük mânasına gelen Yunanca bir kökten üretilmiş olduğunu bile söylerler. Fakat hemen söyleyeyim ki, bu tefsirle bütün etimolojistler mutabık değildirler!

Yine diplomasi aleyhinde kullanılan bir düşünüş tarzı da şudur: **İyi diplomasi ile fena diplomasi arasındaki fark**, muvaffakiyet derecesiyle ölçülür ve muvaffakiyet elde edilmişse nasıl başarıldığı pek araştırılmamalı... Böyle bir düşünüş tarzı tamamen yanlış değilse de, tamamen de doğru değildir. Çünkü muvaffakiyet nisbî bir şeydir. Kısa vadeli olacak bir muvaffakiyet, muvaffakiyet midir? Pek denilemez. Sonra o muvaffakiyeti sağlamak için yapılan tavizler muvaffakiyetten daha pahalı olmuş ise böyle bir muvaffakiyet neye yarar?

Öte yandan, muvaffakiyeti temin için, hem hukuk hem nasa-
ket kaideleri bakımından, hem de vaktiyle alınmış taahhüt-
ler bakımından yolsuzluklar yapılmışsa, bunların ilerde bu
pahalı muvaffakiyeti sağlayanların aleyhine dönmeyeceği ne
malumdur! Görülüyor ki, «sinizme», pervasızlıkla yapılacak
diplomasi pek akıllıca bir yatırım teşkil etmeyebilir.

Diplomasi bir imkânlar meselesidir. İsmi hatırlayama-
yacağım bir düşünür, «diplomasi imkânlardan istifadeyi bir
mek sanatıdır» demiştir. Mesela devletler, kuvvetlerine ve
zenginliklerine göre diplomalarını ayarlamak mecburiyetin-
dedirler. Bu bir imkân meselesidir. Ancak, iyi bir diploma-
siyle kuvvetli ve zenginlerle, o kadar kuvvetli veya zengin ol-
mayanlar arasındaki fark telafi edilebilir; hatta bazı husus-
larda hak ve söz eşitliği sağlanabilir.

Görülüyor ki, diplomasi;

— Bilgi kadar buluşu,

— Kurnazlıkla beraber dürüstlüğü,
gerektilen, bir imkânları bulmak ve yaratmak ilim ve san'a-
tıdır.

**Bu kadar girintili, çıkıntılı bir faaliyetin usul ve vasıta-
larının da girintili çıkıntılı olmamasına imkân yoktur.** Bu ba-
kimden diplomasiye yöneltilen klasik tenkitler vardır:

— Gizli diplomasiden şikâyet edilir;

— Kamuoyu hesaba katılmadan dolu dizgin siyaset ya-
pılmasından şikâyet edilir;

— Bazı kalıplar içine hapsedilmiş bir siyasetin milletle-
rin biribiriyle kaynaşmasına mâni olduğundan şikâyet edilir.

Bütün nankör meslekler gibi diplomasi de, arada sırada
yapılmış bir hatanın, muhayyelelerde mesleğin tümüne yay-

gınlaştırılması suretiyle bol bol tenkitlere maruz kalmaya âdeta mahkûmdur!

Sayıdığım şikâyetlerin devasının **demokrasi tarafından** getirilmesi beklenilmektedir. Bu bekleyiş, demokrasiyi her derde deva telakki etmemek şartıyla yerinde olabilir. Demek istediğim şudur:

Evvelâ, gizli diplomasi tabiriyle ne kastedildiğinin açıklığa kavuşturulması gerekir:

Bir, Devletin dış siyasetinin ana hat ve prensiplerinin gizli tutulması vardır. Bunları kamuoyundan gizlenmesi şüphesiz ki demokrasiyle bağdaşamaz ve tehlikeli neticeler verebilir. Bunda şüphe yok.

Fakat, bir de milletçe bilinen ve çoğunluğunca tasvip edilmiş bulunan siyasetin tatbikine müteallik bazı hususlar hakkında yapılan müzakerelerin, temasların tamamen veya kısmen gizli tutulması vardır. Böyle bir gizliliği peşin olarak ve prensip itibariyle toptan reddetmek gerçekçi bir tutum olmaz, çünkü bazı diplomatik faaliyetlerin tamamen veya kısmen açıklanması, onun memleket menfaatlerine en uygun şekilde neticelendirilmesine engel teşkil edebilir.

Bir diplomatik meselenin elastikiyeti ve ne dereceye kadar hangi müsbet fırsatlara imkân verebileceği, ancak işin donelerini iyi bilen, gereken ilmî alt yapıya sahip olan ve tecrübeli kimseler tarafından kestirilebilir.

Kamuoyu ise, bu gibi bilgi ve antrenmana malik olmadığı ve üstelik çok defalar meselelere hissî yönden baktığı için kolaylıkla ve sirayet edici şekilde — yani karşı tarafı da alevlendirmeye ve sertleşmeye sevkedici şekilde — heyecan havası içine girebilir. Bu ise işleri çıkmaza sürükleyebilir.

Bu sebeplerden dolayı, gizli diplomasinin yuvarlak şekilde topyekûn reddedilmesi yerine, ne zaman, hangi şartlar al-

tında, ne hususlarda tatbikin caiz olabileceğinin tartışılması daha isabetli olur.

Sırası gelmişken şunu da kaydedeyim ki, sizlerin de bildiği gibi demokrasiye yapışan bir kene vardır ki adı **demagojidir!** Bu parazitten, hiç değilse makûl ölçüde kendisini temizleyemeyen bir demokrasi yavaş yavaş sıhhatini ve inandırıcılığını kaybeder.

Demokrasi adına yapılan tenkitlerle karşılaşıldığında, bunların ne kadarının demagojiden, ne kadarının sağlıklı bir demokrasiye bağlılıktan kaynaklandığını araştırıp ona göre hüküm vermek gerekir.

Şunu da ilâve edeyim ki, çok defa, diplomasiye yöneltlen tenkitler, aslında diplomasinin dayandığı, dayanmaya mecbur bulunduğu, siyasete râcîdir... Bir memleketin siyaseti ne ise diplomasisi de odur... Yani siyaseti diplomasi değil, diplomasiyi siyaset yönlendirir.

İşte diplomasi böylesine nazik, güç ve birçok bakımlardan nankör bir meslektir.

Şimdi müsaadenizle bu mesleğe girmiş olan kimselerden, yani **diplomatlardan bahsetmek istiyorum.**

Hayatta hiçbir iş yoktur ki erbabı tarafından yapılmayı gerektirmesin. Diplomasi için de durum evleviyetle böyledir.

Devletler arasındaki münasebetler genişleyip çeşitlendikçe ve dünyadaki devletlerin adedi çoğaldıkça diplomasi de gittikçe daha çok bilgiyi ve tecrübeyi gerektiren, yani gittikçe daha uzmanlaşmış kimseler tarafından ele alınan müşahhas bir meslek niteliğini kazanmıştır.

Devlet teşkilâtında diplomasi ile meşgul olmakla görevli makamlar tesis edilmiş, bunların başına yine diplomasiden sorumlu şahsiyetler getirilmiş, devletin dışta temsili de, evvela

muayyen işler için gidip dönen muvakkat elçilere, sonra devamlı orada oturan elçilere ve yardımcılara, yani diplomasi uzmanlarına tevdi edilmiş. Ticaret işleri için de Konsolosluklar tesis edilmiş.

Batıda bu işin öncüsü **Venedik Cumhuriyeti** olmuş. Daha 16. asrın başında dünyanın birçok yerlerine ve bu meyanda Osmanlı İmparatorluğu'na devamlı elçiler göndermiş. Asrın sonlarına doğru ve müteakip asırlarda, Batının o zamanki devletleri de aynı yolu takip etmişler.

Osmanlı İmparatorluğu, bu işlerde **Batılılardan çok daha yavaş hareket etmiştir**. Türk Hariciyesinin teşkilâtlandırılmaya başlanması ve harice devamlı elçiler gönderilmesi 18. asrın sonlarında III. Selim'in padişahlığı devrine tesadüf eder. Bu devirde Londra'da, Paris'te, Viyana ve Berlin'de Sefaretler açılmıştır. Fakat bu ancak 20 sene kadar devam etmiş ve sonra kadroların yetiştirilememiş olması, kâfi adette kifayetli ve ehliyetli kimselerin de bulunamamasından dolayı ve tarihimizde zaman zaman görülen islahata karşı reaksiyonlar vukubulması olayının bu sahada da kendini göstermesi neticesi olarak Sefaretler kapanmış, Konsoloslar da geri çekilmiş... Yeni bir hamle için 19 uncu asrı beklemek gerekmiştir. O zaman büyük sefaretler tekrar açılmış, konsolosluklar ihya edilmiş, sadrazamın mahiyetinde olmak üzere, başka işler meyânında diplomasi işleriyle de meşgul olagelen Reisülküttâb, ilk defa olarak Hariciye Nazırı sıfatını almış ve nisbeten, o zaman için geniş sayılabilecek bir kadro ile vaktini diplomasiye hasreder olmuştur.

Yavaş, hatta bazen çok yavaş ilerlemelerden sonra Dış işleri teşkilâtı 1914'te hususî bir kanunla Osmanlı Devleti'nin idarî bünyesi içinde yerini almıştır.

Diplomasiyi teşkilâtlandırmak sahasında Osmanlı İmparatorluğu'nun, Batılı Devletlere nisbetle **geç kalmış olmasının sebepleri şöyle hülâsa edilebilir**: Batılılar, erkenden sanayi ve ticaret gibi günümüzde birinci plânda olduğu kimse ta-

rafından inkâr edilemeyen faaliyetlere girişmişlerdir. Bu gibi faaliyetler ise, milletlerarası bağlar kurmak, müzakereler yapmak, elde edilen neticeleri mahallinde geliştirip himaye etmek vesaire gibi işlerin başarılmasını gerektirmektedir. Hele Venedik, Ragusa gibi hem cüssesi küçük hem de bütün servet ve kudreti denizcilikle ticarete dayanan Devletler için bu nevi diplomasi can damarı idi.

Osmanlı İmparatorluğu ise sâvetini memleketler fethedip onları idaresi altına almak esasına dayandırıyordu. **Ticaret, sanayi, Osmanlı genişleme siyasetine entegre edilmiş unsurlar değildi.** Onu başkaları yapıyor ve yapanlarla İmparatorluk arasında ticaret ve kapitülasyon anlaşmaları aktedilmek suretiyle istifade ediliyordu. Aktif rol daima öte tarafta olduğu için bu işte en kârlı çıkanlar onlar oluyordu! Bundan dolayıdır ki Batılıların İstanbul'a daimî elçiler göndermesi ve teşkilât ve hususiyetleriyle bir diplomasi kurması Osmanlıların aynı şeyi yapmasından daha önce vukubulmuştur.

Ticaret ve sanayinin ehemmiyetini ve askerî fütihat devrinin yanında, hatta bazen onun yerini alan ölçüde bir iktisadî ve sanayi fütuhâtı devresinde yaşadığımızı hâlâ, bugün bile layıkıyla anladığımızı bilmem söylenebilir mi? Bugün bunu anlamamanın bir cehalet ve gaflet olduğunu yavaş anlıyor gibiyiz. Eski devirlerde bunu anlamak şöyle dursun, anlamamayı, ticaret ve sanayi gibi işlerle meşgul dahi olmamayı şan ve şerefimiz icabı telakki ediyorduk. Onun içindir ki bizde, Rockefeller'ler, Ford'lar, Rostchild'ler, Fugger'ler çıkmadı ve iktisadî hürriyetimizi siyasî hürriyetimizin derecesine erişti-remedik.

Tarihî ve felsefî mülâhazaları burada bitirip günümüzdeki duruma geçiyorum:

Bugün dünyada 157 adet bağımsız —yahut öyle telâkki edilebilecek— ve her halde bu sıfatla Birleşmiş Milltler'e aza olmuş devlet var. Diplomasi sahası, bir yandan işlerin inanılmayacak kadar çoğalması ve çeşitlenmesi, öte yandan

da siyasetle ticaret ve iktisadiyatın iç içe girmesi neticesinde muazzam ölçüde genişledi. Ben, Dışişleri Bakanlığına girdiğim 1932 senesindeki iş hacmiyle bugünkü iş hacmini mukayese ettiğim zaman aradaki artış farkı adeta başımı döndürüyor. Bu böyle olduğu halde Dışişleri Bakanlığımızın diplomatik memurlarının adedi ne kadardır biliyor musunuz: 625! Buna, adedi 318 olan idarî memurları da ilâve ederseniz 943 eder. Bu ne içeriye yeter ne dışarıya! Nüfusu elli milyona yaklaşan ve yüksek tahsile rağbet gittikçe artan bir memlekette neden bu insan fakirliği var? Bu meselenin mâlî, idarî, sosyal ve psikolojik yönleriyle esaslı bir araştırma konusu yapılması çok yerinde olur.

Diplomasi mesleğine intisab eden kimseler, yeni diplomatlar hakkında bazı şeyler söylemek istiyorum.

Hayatta bazı meslekler vardır ki bunlara mensup olanların karikatürize edilmesi, mütamadî eleştirme konusu yapılması adeta bir âdet haline almıştır. Diplomat bunlardan biridir. Yalnız sokaktaki adam değil, işlere vâkıf gibi geçinen birçok kimse dahi, diplomatı devlet hesabına hoş vakit geçiren bir kimse olarak görür. Diplomatlar arasında böylelerinin de bulunduğunu inkâr edecek değilim, fakat böyle olmayanların da bulunduğunu kabul etmek gerekir. Bu böyle olunca, neden bir mesleğin ehemmiyeti ve faydası onun en kötü mensubu misal alınarak ölçülsün? Yapılacak şey, o kötü nümuneleri yok etmektir, mesleği kötülemek değil...

İşin tuhafı, yüksek tahsilime başladığım, yani artık mesleğimi seçmek zamanının geldiği senelerde benim de Hariciye ve Hariciyeciler hakkındaki fikrim pek parlak değildi. Bu mesleğe çocukluğumdan beri içimde yanan bir ateşin tesiriyle değil, aile dostumuz olan ve sözüne ailece itimadımız bulunan birinin bana verdiği öğütleri benimseyerek girdim. Ve içine girdikten sonradır ki bu mesleğe saygım ve bağlılığım arttı; öyle ki, ahbablarımdan: «Bizim çocuk Hariciyeye girsin mi?» diye soranlar olursa «hiç tereddüt etmeyin; mutlaka gir-

sin,» diye cevap veriyorum. Müsaadenizle sebeplerini anlattayım:

Bir kere, diplomasinin ve **profesyonel diplomatların** bugün, dünden de daha lüzumlu olduğuna kaniim.

İkincisi de, diplomasinin yalnız bilgi, görgü ve becerikliliği değil, aynı zamanda 1 — İleri iş başarmakla beraber icabında geride durmasını bilmek, 2 — Medenî cesaret göstermek, 3 — Daima öğrenmek ve geniş görüşlü olabilmek gibi çok **asil** hususiyetleri olan bir meslek olduğunu kendi tecrübelerimle müşahede ettim.

Bu iki sebebi biraz izah etmeye çalışayım:

İkinci Cihan Harbi'nden sonra, gittikçe artan ulaşım kolaylıkları sayesinde, devlet veya hükümet başkanları yahut da bakanlar arasında zirve toplantıları yapılması moda haline geldi. Kamuoyları âdeta bunları bekler oldular... Bunu görenler arasında artık meslekten diplomatlara yer ve lüzum kalmadığını düşünenler var. Halbuki, tam kanaatim şudur ki, bu zirveler diplomatların lüzumunu bir kat daha arttırmıştır. Eğer bu zirveler kamuoylarını avutmaya, yahut rey toplama ya matuf edebiyat yapmış olmak maksadına dayanmıyorsa, **bunların gayet iyi hazırlanması** gerekir. Bunu kimler yapacaktır? Muhtelif derecelerde ve muhtelif sıfatlarla, muhtelif şekillerle, belki icabında gizli diplomasiye de müracaat etmek suretiyle diplomatlar yapacaktır. Böyle zirvelerin sırasının gelip gelmediğini zirvedekiler tesbit ederken, mütalaa sine müracaat etmeleri gerekli olan kimselerin başında kimler olabilir? Yine diplomatlar. Bütün bunlar **zirvelerin vukundan evvelki safhalara ait!** Bir de zirvelerin sonrası var! Zirvelerde prensipler ilân edilir. Bunların tatbikinde yine diplomatların büyük rolü olacaktır. Zirveler askerî olabilir, iktisadî olabilir, fakat o zaman bile, bilhassa hazırlık devresinde diplomatlara yine ihtiyaç vardır, çünkü milletlerarası siyasette iktisadî ve askerî konular diplomasi ile aynı kazanda kaynar.

Zirveleri bir tarafa bırakıp günlük hayata bakacak olursak görürüz ki milletlerarası münasebetlerin çeşitlenmesi ve çapraşıklaşması karşısında diplomatlar için, hem müşahede, hem müzakere, hem de tatbik sahasında, vazgeçilemez işler vardır. Çünkü bunları kâfi ölçüde antrenmanı olmayanların yapması hemen hemen imkânsızdır.

Bütün bunları yapabilmesi için diplomatın haiz olması gereken ve mesleğinin cazibesini ve asaletini oluşturan hususlara geçiyorum. Evvelâ bilgi ve görgü bahsini ele alalım: Burada, diplomasi ile doktorluk arasında benzerlik çoktur. Her iki mesleğin sahibi durmadan artan ve bazen de değişen bir bilim ve tecrübe inkişafı karşındadır. Eğer bu gelişmeye ayak uyduramazsa yaya kalır! Bu ayak uydurmak, bir yandan okumak, öte yandan da müşahede etmekle kabildir. Onun için, sabahtan akşama kadar evine kapanıp kitap, risale ve gazete okuyan bir diplomat belki bir âlim olur ama, iyi bir diplomat olamaz. Nasıl ki sabahtan akşama kadar toplantılarda, yemeklerde vaktini geçiren bir diplomatın parlak bir sosyete adamı olsa bile iyi bir diplomat olamayacağı gibi... İkisi de lâzımdır.

Sırası gelmişken, toplantılar ve temaslar hakkında bir iki söz söylemek isterim.

Yemekler, kokteyller ve başka türlü toplantılar çok kimseler tarafından alay konusu yapılan şeylerdir. Halbuki bunlar, yalnız diplomaside değil, hemen hemen bütün mesleklerde vazgeçilemez şeylerdir. Dost çevrenizi başka nasıl genişletebilirsiniz? Kendileriyle temaslarınızı kolaylaştırmak ve verimli hale sokmak istediğiniz kimselerle başka nasıl münasebet kurabilirsiniz?

Diplomatın tanışıklık çevresi yalnız kendilerine karşı sempati duydukları veya alâka hissettikleri kimselere inhisar edemez. Meslekî vazifelerini yerine getirmek için kimleri tanınması, kimlerle münasebetler kurması lâzımsa onla-

rın hepsini ağırlaması ve bunu yaparken kendilerine yakınlık hissetmediği kimselere bunu hissettirmemesi lâzımdır.

İhtiyacı olabilecek kimseleri kendilerine işi düştüğü zaman değil, evvelinden tanımış olması, ağırlamış olması gerekir. Bu işlerin tekniği, gerek protokol bakımından, gerek temaların şekli ve tertibi bakımından âdeta bir ilim haline gelmiştir. Bir kimyagerin laboratuvarında muhtelif maddeleri karıştırarak yeni maddeler elde etmek için yapacağı dozlara ve araştırmalara çok benzeyen tarafları vardır.

Bundan 40-50 sene evvelkine nisbetle, temas ve münasebetler kurmak bakımından diplomatların faaliyet göstermesi gereken sahalar çok, ama çok genişlemiştir. Konferanslar vermek, birtakım seminer ve sair münakaşa toplantılarına katılmak, ne zaman kendisini ortaya atacağını ve ne kadar, ne yolda konuşacağını kestirebilmek şartıyla, artık bir diplomatın burnunu sokması gereken işler haline gelmiştir. Misyon şeflerinin yanında, askerî, ticarî, kültürel, basın ateşeleri bulunması onu bu konularla alâkalanmaktan muaf tutamaz.

Bu konularda söyleyecek daha çok şeyler var ama vakit ve sizlerin sarbı tükenmek üzere olduğu için biraz evvel diplomatlığın asil diye vasıflandırdığım hususiyetlerinden de kısaca bahsederek sözüme nihayet vermek isterim.

Çok defalar diplomatlar veya diplomasi yapmış olanlar, hayatlarının belirli bir safhasında, genellikle emekli olduktan sonra hatıratlarını yazarlar. Bunun, bazı kusurlarını mazur göstermek yahut bir siyasete atılışı hazırlamak, yahut düşmanlardan intikam almak gibi ulvî olmayan sebepleri olabilirse de umumiyetle kursaklarında kalmış bazı şeyleri ortaya koymaya çalışmak gibi, bir bakıma anlayışla karşılanması gerekebilecek insânî sebepleri de olabilir. Fîlhakika, faal ve hareketli bir meslek hayatı yaşamış bir diplomatın başardığı birçok mühim şeyler vardır ki, onların patentası ve şerefi ileri plandaki siyaset primadonna'ları tarafından kendilerine maledilmiştir ve işin tuhafı, öyle de olması lâzımdır.

Çünkü onun muzafferiyeti memleketin iç ve dış siyasetinde verimli olabilir, halbuki diplomatın ortaya çıkarılması aynı neticeyi vermeyebilir. Diplomat, meslek hayatının devamı müddetince bunu bir danışıklı döğüş kaidesi olarak kabul etmiştir. Bir müzakerenin çıkmazdan kurtarılması, bulunan bir çarenin memleketin menfaatlerini en iyi şekilde koruyacak mahiyette olmuş olması bir diplomatın veya bir diplomatlar ekibinin eseri olabilir, fakat bu da ötekiler gibi bilinmez ve diplomat, bilinmesi için reklam faaliyeti sarfetmez ve etmemelidir.

Bunun bir de tersi vardır: Bir işte, çıkması çok şüpheli bir yol takip etmek gerekebilir, yahut bir iş başkalarının hatası olarak istenilmeyen bir mecraya dökülmüştür. Bunun kabahatini siyasî lider, «yüksek siyaset icabı» olarak diplomata ve diplomatlara yükletir... Bu adeta bir diplomasi tekniğidir. Geçenlerde, bu konuşmayı hazırlamak için karıştırdığım bir diplomasi hukuku kitabında açıkça deniyordu ki: Her işte en yüksek mertebedeki siyasî şahsiyetlerin derhal kendilerini ortaya atması mahzurludur, çünkü bir yanlış yapılsa mesuliyeti onun sırtında kalır, halbuki evvel: diplomatlarla işe başlanırsa onu «désavouer» etmek, yani «kabahat onundur» diyerek işin içinden sıyrılmak mümkün olabilir...

Diplomasi mesleğinin diğer bir dramatik vechesi de değişen hükümetler emrinde vazifeye devam etmektir. Her şeyden evvel şunu söyleyeyim ki, bir diplomatın her hangi bir siyasî partiye üye olması katiyyen caiz olamaz. Particiler, parti disiplini uğruna bazı hallerde memleket menfaatlerini bile yan çizerler; bu oyuna bir de diplomatlar katılırsa vay o memleketin haline... Birleşik Amerika'da bir usul var, Devlet Başkanı değişince, hiç değilse mühim postlarda bulunan Sefirler usulen istifa mektubu gönderiyorlar. Mektup kabul olunmazsa vazifelerine devam ediyorlar, olunursa çekiliyorlar. Başka yerlerde bu yok ve buna lüzum olduğuna da kani değilim.

Namuskâr bir diplomat gelen talimatı kendi tercihlerini

ön plânda tutmadan harfiyyen tatbik edebilir. Eğer düşünce-leri ile talimat arasındaki aykırılık, bu tavizi kendi vicdanına malettiremeyecek kadar büyükse ya açıkça talimatın kendince kabul edilebilecek bir şekilde sokulmasını hükümetten ister, yahut da bunu da yapmadan çekilir...

Bütün bunlar, içtimaî olgunluğu, feragati, fikrî namusu gerektiren şeylerdir. Ve bunlarsız diplomat o ismi taşımaya lâayık değildir...

Misalleri burada kesiyorum. Yalnız bir şey daha söylemekten kendimi menedemiyorum, çünkü bu da benim fikrî namusumla ilgili. O da şu: Bütün bunları dinlerken, eğer dinleyebildinizse, kendi kendinize diyebilirsiniz ki, «Bu adamcağız bunları anlatırken, “En iyisini ben bilirim ve faal meslek hayatımda hepsini en mükemmel şekilde tatbik etti” mi demek istiyor?. Derhal cevap vereyim: «Hayır! Asla!..» Eğer sizi alâkadar ediyorsa söyleyeyim: Benim iftihar ettiğim hemen hemen yegâne meziyetim eksiklerimi müdrük olmak ve kusurlarımı, hiç değilse kendi kendime itiraf etmektir. Onun için emekli olalı 10 sene dolduğu halde, sanki mesleğime devam ediyormuşum gibi, hâlâ öğrenmeye ve tatbika çalışıyorum. Onun içindir ki bu konuşmamı bir de sualler safhasının takip edecek olmasına seviniyorum. Çünkü o zaman, yani şimdi sizlerden de bir şeyler öğreneceğimi ümit ediyorum.

Sabrınıza teşekkür ederim. Artık söz sizlerin...